

VERSLAG

R/2986

Vergadering:	Raad, nr. 737
Datum en tijd:	10.15 uur
Plaats:	SER-gebouw te Den Haag
Aanwezig:	
De (plv.) leden:	Hamer (voorzitter), Den Boer, Bolster, Bijl, Ten Dam, Elzinga, Van Eijck, Fortuin, Gerbrandy, Van Hest, Van Holstein, Jong, Kamp, Knoef, Melkert, Pape, Peek, Sleijpen, Termeer, Thijssen, Van der Veen, Verhulp, Vonhof, Van Weegberg, Van Woerkom
De genodigden (agendapunt 4):	Klomp (ABU), Wever (uitzendorganisatie Timing)
Secretariaat:	Prins (algemeen directeur), Dirven (notulist), Van Driel (secretaresse), Kuik (audiovisuele ondersteuning)

---

1. Opening

Mevrouw *Hamer*, voorzitter, opent de vergadering.

Vanwege haar openbare karakter kan de vergadering ook door geïnteresseerde derden digitaal worden gevolgd. Het wordt online gestreamd: <https://youtu.be/ZR5AjZPvvnU>

De actualiteiten komen na agendapunt 3 aan de orde. De agendapunten 4 (verkenning *Werken zonder armoede*) en 5 (rondvraag en sluiting) worden vernummerd in 5 en 6.

2. Ingekomen en verzonden stukken, mededelingen (overzicht R/2980)

Personele mededelingen

- De voorzitter heet eenieder welkom.
- Een bijzonder woord van welkom aan het nieuwe werkgeverslid (VNO-NCW MKB-Nederland), mevrouw Peek, en de nieuwe werknemersleden (FNV), mevrouw Bolster, mevrouw Bijl en mevrouw Van Hest.

Overzicht raadsmededelingen en SER-activiteiten (periode 18 juni 2021 – 17 september 2021)

Wordt voor kennisgeving aangenomen en heeft geen aanleiding tot opmerkingen.

3. Verslag van de vergadering van vrijdag 18 juni jl. (R/2981)

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld en geeft verder geen aanleiding tot opmerkingen.

4. Actualiteiten

Er is geen behoefte om op dit moment van gedachten te wisselen over actuele ontwikkelingen.

5. Presentatie Verkenning *Werken zonder armoede* (R/2982, samenvatting verkenning R/2982a en factsheet over armoede onder werkenden)

De voorzitter merkt op dat vandaag de verkenning *Werken zonder armoede* wordt besproken.

Zoals bekend, is de verkenning al eind juli jl. (namens de raad) definitief vastgesteld door het dagelijks bestuur van de SER. Toch is ervoor gekozen om vandaag uitgebreid aandacht te besteden aan de verkenning in de raad, omdat deze verkenning veel onderwerpen behandelt. Mede omdat er voor de zomer veel adviezen en rapporten aan de politiek zijn voorgelegd, is ervoor gekozen om de perspresentatie van de verkenning aan te houden. In de week na Prinsjesdag zal publicitaire aandacht voor de verkenning worden gegenereerd.

De SER staat niet voor de eerste keer stil bij het onderwerp armoede. In 2017 heeft de SER een advies uitgebracht over armoede onder kinderen. Daaruit kwam de opvallende en ook schokkende conclusie naar voren dat de meeste van deze kinderen werkende ouders hebben.

Daarnaast zijn er door de SER en andere organisaties nog adviezen en verkenningen over het onderwerp werk en armoede gepubliceerd. Onder meer kunnen worden genoemd: de SER-verkenning *De vele kanten van banen combineren* en het SER-advies *Passie gewaardeerd* over de cultuursector. Eind 2018 verscheen het SCP-onderzoek over werkende armen (*Als werk weinig opbrengt*), waarvan gebruik is gemaakt bij de SER-verkenning. Dit onderzoek verschaftte meer inzicht in de vraag wie de werkende armen zijn, en gaf enige verklaringen voor het ontstaan van armoede onder werkenden. Uit de vergelijking met andere landen bleek dat er kansen zijn om de armoede onder werkenden in Nederland te verminderen.

Op verzoek van de Kamer heeft het kabinet de SER om een nadere verkenning gevraagd van de problematiek en hoe armoede onder werkenden kan worden teruggedrongen.

In de zomer van 2019 nam de commissie Werk en armoede de voorbereiding van de verkenning ter hand. SCP, de VNG en Divosa werden toegevoegd als adviserende leden. Binnen de werkgevers- en werknemersgeledingen waren de zelfstandigen nadrukkelijk aanwezig. Dat was ook gewenst omdat zij relatief de grootste risico's lopen op armoede. De commissie heeft ook een bijeenkomst met ervaringsdeskundigen georganiseerd, met een brede groep van betrokkenen, zoals werkenden als werknemer, werkenden als zelfstandige, mensen die werk en uitkering combineren, maar ook werkgevers, gemeenten en het Nibud. Een aantal van die indrukwekkende ervaringen kan worden teruggelezen in de verkenning.

Het is een uitgebreide verkenning geworden. De groep werkende armen kent een grote heterogeniteit en daarmee ook vele onderliggende oorzaken van armoede. Vanuit de commissie zal de heer Van der Veen daarop zo meteen op ingaan.

Door de coronacrisis heeft de afronding van de verkenning vertraging opgelopen. Toen we het overleg weer konden opstarten in het najaar 2020 is besloten om de aanbevelingen in de verkenning nauw af te stemmen op het toen in voorbereiding zijnde middellangetermijnadvies, dat voor de zomer door de SER kon worden uitgebracht. In die zin zijn de meest belangrijke conclusies en aanbevelingen benut voor het mlt-advies. Veel aanbevelingen uit het mlt-advies zullen bijdragen aan het terugdringen van armoede onder werkenden. De verkenning spit echter dieper op specifieke knelpunten in waarmee werkende armen te maken hebben en brengt de aangrijpingspunten voor beleid in kaart, zowel op systemisch als praktisch niveau.

Toelichting op de verkenning door de heer Van der Veen

De heer *Van der Veen* constateert dat niet alleen sprake is van een stevige verkenning maar ook van een rijke verkenning. Daarom beperkt hij zijn toelichting vooral tot de rode draden.

Hij begint met het normatieve uitgangspunt, dat door alle commissieleden werd gedeeld, namelijk dat het fenomeen van werkende armen eigenlijk niet zou mogen bestaan. Werk moet lonen. Dat geldt niet alleen voor mensen die uit een uitkering aan het werk gaan, maar zeker ook voor werkenden. Bij werkenden speelt het probleem bij groepen die op de armoedegrens zitten, maar ook boven de armoedegrens komt het fenomeen van werkende armen voor. Voor sommige groepen werkende armen is een hoger inkomen wellicht een oplossing, voor andere meer uren werken. Maar de categorieën werkende armen zijn blijkens het voorliggende rapport zeer divers, er spelen vele oorzaken van armoede een rol, vaak meerdere tegelijk, waardoor er niet één eenduidige oplossing is voor het vraagstuk van de werkende armen.

Dit vraagstuk is in de verkenning in kaart gebracht. Wat verstaan we onder werkende armen? Overigens een lastig te beantwoorden vraag. Om wie gaat het en hoeveel werkende armen zijn er? De ter informatie toegezonden infographic geeft hierover kort enige informatie. Wat is de oorzaak van de financiële problemen? Hoe duurzaam is het fenomeen van werkende armen? En vooral wat kunnen we eraan doen?

Het gaat om 200.000 tot 300.000 mensen, met veel dynamiek maar ook met veel bestendigheid. Er is een grote groep werkenden die duurzaam in armoede verkeert. Mensen met geen of weinig vaste uren, zzp'ers, jongeren en vrouwen, alleenstaanden en eenoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd.

Wanneer we ons verdiepen in de oorzaken ontdekken we al snel dat de instituties op de arbeidsmarkt en in het inkomensbeleid mede een rol spelen in het ontstaan en de bestendiging van het fenomeen van de werkende armen.

Inkomensondersteuning via de toeslagensystematiek is bijvoorbeeld ingewikkeld en kan een armoedeval veroorzaken. Zoals dit vaker is gesignaleerd, is herziening van die systematiek nodig, maar vraagt dit tijd. Daarom wordt in de verkenning een onderscheid gemaakt tussen korte- en langetermijnaanpakken. De institutionele inrichting van de arbeidsmarkt en inkomensbeleid verander je immers niet 1, 2, 3. Zoals de voorzitter al heeft opgemerkt, heeft de SER in zijn recent uitgebrachte mlt-advies al een aantal belangrijke stappen gezet op het gebied van de institutionele inrichting van ons arbeidsmarktbestel en inkomensbeleid, die aansluiten bij de verkenning en bijdragen aan het terugdringen van het fenomeen van de werkende armen. Dit betreft de voorstellen over de duur van tijdelijk werk, over oproepcontracten, over uitzendwerk en dergelijke. Waar deze voorstellen leiden tot meer zekerheid van werk en inkomen dragen ze ook bij aan het terugdringen van armoede onder werkenden.

In de verkenning wordt een veelheid aan maatregelen onderzocht die kunnen worden genomen. Die betreffen in de eerste plaats het inkomen en het inkomensbeleid. Naast de al genoemde toeslagen is wordt onder andere ook gekeken naar de arbeidskorting, het minimumloon, de tarieven voor zzp'ers en de werkgeverslasten. En ook wordt in kaart gebracht welke maatregelen succesvol zouden kunnen zijn, bijvoorbeeld de verzilverbare arbeidskorting.

Wat de positie van zzp'ers betreft gaat veel aandacht uit naar mogelijkheden om hun inkomenszekerheid te verbeteren en voor werknemers naar mogelijkheden om de arbeidsintensiteit te verhogen. Voor zzp'ers wordt ook gepleit voor een betere ondersteuning en voor het verminderen van niet-gebruik van regelingen. Gemeenten, die in de commissie een belangrijke rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van de verkenning, kunnen bijvoorbeeld meer aandacht geven aan zelfstandigen in hun

armoedebeleid, wat nu nog weinig het geval is. Maar verbetering van de dienstverlening, zoals armoedebeleid, schuldhulpverlening en financieel advies, reikt verder dan zelfstandigen. Voor veel meer doelgroepen geldt dat het gebruik van regelingen kan worden verbeterd, bijvoorbeeld door regelingen te bundelen, en dat de dienstverlening zelf kan worden verbeterd. Naast gemeenten spelen ook andere partijen, waaronder werkgevers, een rol bij het terugdringen van het fenomeen van de werkende armen. Genodigden uit de uitzendbranche zullen hierop zo meteen een korte toelichting geven.

Nogmaals wijst spreker erop dat de SER met zijn mlt-advies een deel van de in de verkenning aangestipte oplossingen al heeft opgepakt. De verkenning is echter zo rijk aan inzicht in de problematiek en de mogelijkheden en belemmeringen om er wat aan te doen, dat zij ook in vele andere trajecten binnen en buiten de SER gebruikt kan en ongetwijfeld ook zal gaan worden. In die zin illustreert de voorliggende verkenning op een voortreffelijke wijze de rol en het belang van verkenningen voor het werk van de SER.

Spreker heeft veel niet in zijn toelichting aan de orde kunnen stellen en roept de leden daarom ook graag op om zelf goed kennis te nemen van de verkenning. Hij dankt het secretariaat voor het vele verrichte werk en noemt in het bijzonder de heren Koppe, bijgestaan door de heren Visser en Odé.

Met een applaus geven de raadsleden blijk van hun waardering voor het secretariaat.

Toelichting op het beleid met betrekking tot werkende armen in de praktijk van het uitzendwerk

De genodigden, Wouter Klomp van de ABU en Wanda Wever van uitzendorganisatie Timing, worden van harte welkom geheten. Zij nemen digitaal aan de bespreking deel via MS Teams.

De heer *Klomp* zal kort stilstaan bij het fenomeen werkenden armen in de uitzendbranche, waarom de branche en zijn leden daarop beleid voeren, hoe ze dat doen en wat geleerd is van de ontplooide activiteiten. Mevrouw Wever zal namens één van de ledenbedrijven nader ingaan op de praktijk.

De voorzitter refereerde al aan het eind 2018 verscheen SCP-onderzoek over werkende armen. Dit onderzoek wijst uit dat zo'n 5 procent van de werkenden rond de armoedegrens verkeert. De uitzendbranche heeft geconstateerd dat dit geldt voor 60 procent van de uitzendkrachten. Daarom wilde ABU verder aan de slag met dit onderwerp.

Het hoge percentage komt niet uit de lucht vallen, omdat SCP de oorzaak vooral ziet in kleine banen en in de uitzendbranche het gemiddelde aantal werkzame uren rond de 30 uur per week schommelt en slechts de helft van de uitzendkrachten een voltijd baan heeft. De problemen worden ook herkend, omdat de uitzendbranche ook veel financieel kwetsbare mensen uit een uitkeringssituatie in dienst neemt. Zo komt bijna een derde vanuit de WW via uitzendwerk aan een baan.

ABU heeft bekeken hoe dit fenomeen bij de ledenbedrijven speelt. Daarbij is niet de definitie van werkende armen gebruikt, maar is bekeken in welke mate ledenbedrijven te maken hebben met uitzendkrachten met financiële problemen. Signalen die daarop kunnen wijzen zijn een loonbeslag of een verzoek om nadere informatie of het vragen van een voorschot. Veel van de ledenbedrijven blijken met dat probleem te maken te hebben.

Gevraagd is of de ledenbedrijven al dan niet maatregelen nemen. Zo ja, welke maatregelen dat zijn, zo nee, wat hen hierin weerhoudt. Op deze wijze wil ABU

degenen die al maatregelen nemen verder stimuleren en de hindernissen wegnemen van degenen die nog geen maatregelen nemen. Voor ABU is dat een logische stap, omdat zij onderdeel van de oplossing wil zijn. Financieel fit maakt arbeidsfit en arbeidsfite mensen kunnen aan het werk bij de ledenbedrijven en werk is een belangrijk onderdeel van de oplossing.

ABU biedt vooral veel informatie aan de ledenbedrijven over de vraag hoe zij hun werknemers financieel gezond kunnen maken en houden. Daarnaast heeft ABU contacten met stakeholders als het ministerie van Financiën (met betrekking tot het initiatief Wijzer in geldzaken) en deurwaarders.

In de aanpak van de bipartiete Stichting Doorzaam (zie <https://www.doorzaam.nl/>), gefinancierd vanuit het sociaal fonds en gericht op het bevorderen van de duurzame inzetbaarheid van uitzendkrachten, is de financiële gezondheid inmiddels een essentieel onderdeel geworden.

De ledenbedrijven ondersteunen uitzendkrachten met financiële problemen op verschillende manieren. Denk aan het inschakelen van budgetcoaches of het begeleiden van werknemers. Ook Mevrouw Wever zal hierop nader ingaan.

Wat is het belang van het stimuleren van beleid bij werkgevers? ABU heeft geconstateerd dat werkgevers vooral kunnen helpen om het taboe te doorbreken. Dit werpt ook zijn vruchten af. ABU probeert de ledenbedrijven te stimuleren om het bewustzijn rondom schulden binnen de verschillende lagen van de organisatie te borgen. Zo kunnen verschillende onderliggende problemen te maken hebben met de financiële positie van uitzendkrachten en is het belangrijk dat intercedenten of andere medewerkers hierover het persoonlijke gesprek met de uitzendkracht voeren.

Wat zijn belangrijke leerervaringen? Een werkgever hoeft niet per se op de stoel van een schuldhulpverlener te gaan zitten, maar kan een goede signaleringsfunctie vervullen en medewerkers doorverwijzen naar de juiste vormen van hulpverlening. Dat is een uitdaging, omdat de ledenbedrijven moeite hebben om het 'landschap van de hulpverlening' dat vele initiatieven kent goed in beeld te krijgen. Mede daarom werkt de ABU samen met de Stichting Nederlandse schuldhulprouwe (NSR), waarlangs invulling geprobeerd wordt te geven aan de behoefte van één loket en duidelijkheid over de verschillende initiatieven. Mevrouw Wever zal hierover ook wat meer kunnen vertellen.

Mevrouw Wever geeft aan dat Timing duurzame inzetbaarheid hoog in het vaandel heeft staan en dat schulden daarop een grote wissel trekken. Een groot percentage van de flexkrachten van Timing kampt met loonbeslagen, wat een zware wissel trekt op de loonadministratie. Dit nam Timing waar in de praktijk en meende daar wat aan te moeten doen. Dat gebeurt via verschillende initiatieven, waaronder een samenwerking met de NSR.

NSR heeft één loket ontworpen, waarbij een persoon op een laagdrempelige manier een test kan uitvoeren op een website (Geldfit.nl). Betrokkene krijgt na die test vier mogelijkheden voor passende hulp, variërend via laagdrempelig/anoniem verkeer via een app tot daadwerkelijk doorverwijzing naar de schuldhulpverlening van de gemeente.

Via een bericht via de app van Timing komen we in contact met de mensen met vragen over hun financiële situatie. Dit heeft ertoe geleid dat meer mensen een bezoek brachten aan de schuldhulprouwe via de website van Geldfit. Inmiddels hebben ruim 1500 flexkrachten de route gevonden naar passende hulp. Pluspunten van Geldfit.nl zijn dat het de kanalen duidelijker maakt maar door zijn anonimiteit ook laagdrempelig is.

Timing probeert zijn intercedenten alert te maken op signalen voor schulden- en armoede problematiek, zoals het vragen van een voorschot, lenen van collega's en

ziekteverzuim, het onderwerp bespreekbaar te maken en samen te kijken naar oplossingen. Daarbij worden de intercedenten ook handvatten voor dat gesprek geboden.

Timing gaat ook met mensen in gesprek over het aantal uren dat zij werken. Timing belooft altijd werk maar moet dat dan ook waarmaken. Hoeveel uur wil iemand werken en hoeveel uren zijn er nodig om of uit de uitkeringen of uit de schulden te komen? Timing probeert daarop dan serieus in te zetten.

Met een aantal gemeenten werkt Timing heel goed samen. Dan is sneller duidelijk hoeveel uur iemand moet werken om daadwerkelijk uit de uitkering te kunnen komen. Een belemmering soms is hierbij de AVG, die grenzen stelt aan de informatie die wordt gedeeld. Door goede contacten wordt geprobeerd hiervoor oplossingen te vinden. Bijvoorbeeld wanneer iemand gaat werken, loopt zijn/haar uitkering niet volledig door maar wordt deze stopgezet, zodat iemand geen uitkeringsgeld hoeft terug te betalen en daardoor in de schulden komt.

Het is dus belangrijk om als uitzendorganisatie in gesprek te zijn met gemeenten en het UWV over kandidaten die werk zoeken. Soms is dat niet goed inzichtelijk. Gemeenten vinden het soms lastig het aanbod te regelen voor projecten om bepaalde groepen werkzoekenden te bereiken.

Timing gaat ook met opdrachtgevers in gesprek over participatie en duurzame inzetbaarheid en merkt dat opdrachtgevers hiervoor steeds meer oog hebben. Zo zijn er lijnen in de productie- en logistieke sector, waarbij uren zijn aangepast, zodat bijvoorbeeld alleenstaande ouders kunnen werken tussen 9.00 en 14.00 uur maar ook kunnen zorgen voor hun schoolgaande kinderen. Op die manier kunnen zij het werk goed combineren met hun thuissituatie, en komen ze financieel beter in hun vel komen te zitten.

Haar oproep is dan ook om werkgevers proactief te betrekken bij het aanpakken van schulden en armoede, zodat werkzoekenden aan werk kunnen worden geholpen. Het is belangrijk daarbij in gesprek te gaan met betrokkenen en samen te werken met de relevante partijen.

Reacties vanuit de raad op het beleid in de uitzendbranche

De *voorzitter* dankt de heer Klomp en mevrouw Wever voor hun duidelijke en interessante toelichting en geeft de raadsleden graag gelegenheid tot vragen of andere reacties.

Ook de heer *Elzinga* bedankt de genodigden voor hun toelichting, waaruit blijkt dat uitzendwerkgevers en ook andere werkgevers in de praktijk werkenden met financiële problemen kunnen helpen.

Wanneer het risico op armoede van uitzendkrachten gemiddeld tweemaal hoger is dan werkenden in andere situaties — dit risico is voor medewerkers met een nuluren- of oproepcontract zelfs nog hoger —, ligt het voor de hand ook te kijken naar de arbeidsvoorwaarden. Is dan niet een voor de hand liggende oplossing om aan de cao-tafel te proberen tot betere arbeidsvoorwaarden te komen? In het mlt-advies constateert de SER in dit verband overigens dat er ook op arbeidsvoorwaarden wordt geconcurrereerd en dat sociale partners daaraan een einde willen maken.

De heer *Klomp* bevestigt in zijn inleiding te hebben aangegeven dat de problematiek onder uitzendkrachten wordt herkend. Dit ook omdat het vaak mensen zijn die vanuit een financieel kwetsbare positie aan het werk gaan. De schuldproblematiek is complex en veelzijdig en het type dienstverband is daarin niet per se leidend.

Hij constateert hij dat het gesprek over de arbeidsvoorwaarden aan de cao-tafel moet worden gevoerd.

In zijn inleiding heeft hij ook toegelicht dat ABU zich graag inzet op goede samenwerking rond dit thema. Samen met de vakbonden zet ABU zich via de Stichting Doorzaam in op het thema van armoede onder werkenden en de schuldenproblematiek. ABU gaat hierover ook graag verder in gesprek met de vakbonden.

Verder onderhoudt ABU bijvoorbeeld ook nauwe contacten met het CNV Geldzorg en worden workshops aan intercedenten gegeven over de wijze waarop dit probleem kan worden aangevlogen.

De *voorzitter* stelt vast dat er verder geen vragen of opmerkingen leven en wenst ABU en Timing veel succes met hun werk.

Reactie op de verkenning door de heer Pape (namens werkgevers)

De heer *Pape* memoreert dat begin van dit jaar een nieuwe koers is gepubliceerd onder de titel *Ondernemen voor brede welvaart*. De essentie daarvan is dat geld verdienen geen doel op zichzelf kan zijn, maar moet bijdragen aan een inclusieve samenleving waarin iedereen een goed leven kan leiden. Wij vinden dat mensen die werken zelfstandig in hun levensonderhoud moeten kunnen voorzien. Een behoorlijke levensstandaard en bescherming tegen armoede behoren niet voor niets tot de fundamentele rechten van de mens.

Uit de analyse van deze SER-verkenning blijkt dat aan de basis van de arbeidsmarkt er veel in kleinere banen wordt gewerkt. Dit is in sommige gevallen logisch, gelet op de aard van het werk. Denk aan schoonmaak, catering, horeca of beveiliging met taken die vaak in een bepaald tijdvak vallen. Maar denk ook aan scholieren en studenten die een bijbaan naast hun opleiding hebben.

In lijn met onze nieuwe koers belicht hij enkele punten over wat wij hieraan samen kunnen doen.

Ten eerste, als ondernemersorganisaties kunnen wij, met onze leden, veel doen in het anders organiseren van werk. Het grote maken van baan of combineren van banen/functies is een van de oplossingen om te zorgen dat werken loont. Het is voor de groep werkenden aan de basis van de arbeidsmarkt — denk aan mensen met arbeidsbeperkingen en werkenden die permanente ondersteuning nodig hebben om hun werk goed te kunnen doen — nodig om de juiste randvoorwaarden voor werkgevers te creëren om grotere banen aan te kunnen bieden. Voor werken in de sociale werkvoorziening geldt dit ook, via het combineren van werk bij verschillende werkgevers kan mogelijk wel een voltijdbaan of grotere arbeidsomvang worden gerealiseerd.

Ten tweede, ondernemingen en werkgevers kunnen zelf een bijdrage leveren aan het voorkomen en terugdringen van armoede. In de SER-verkenning worden hiervan vele voorbeelden genoemd. Naast het anders organiseren van werk gaat het om het ondersteunen van werkenden met schulden. VNO-NCW en MKB-Nederland nemen bijvoorbeeld deel aan de Alliantie Kinderarmoede en werken aan een project om schuldhelpverlening verder te bevorderen. Ook investeren in kennis en vaardigheden van mensen betekent dat mensen een inkomen kunnen (blijven) verdienen dat hen uit de armoede houdt, omdat ze weerbaarder worden tegen conjuncturele schokken en ze snelle technologische en digitale ontwikkelingen (kunnen) bijhouden.

Ten slotte, ook de overheid kan ervoor zorgen dat werkenden voldoende geld overhouden. Enerzijds gaat het om eenvoudiger inkomensbeleid: het stelsel van toeslagen, inkomensafhankelijke heffingskortingen en gemeentelijke regelingen vereenvoudigen. Doel is het voorkomen van niet-gebruik en het stelsel beter toe te snijden op wisselende inkomsten. Anderzijds gaat het erom dat (meer) werken altijd loont, door het verlagen van de marginale belastingdruk. Dit vraagt een meer

fundamentele herziening, waarbij gedacht wordt aan onder meer verzilverbare heffingskorting(en). Ook de verhoging van het wettelijk minimumloon en invoering van een minimumuurloon worden in lijn met het mlt-advies van de SER benoemd, mits het niet leidt tot loonkostenverhoging. Tenslotte kan de sociale zekerheid op onderdelen worden aangepast, zie de bijverdienregeling in de bijstand of het toespitsen van gemeentelijke regelingen op zelfstandigen.

Kortom, als werkgeversorganisaties zijn samen met de vakbeweging en een nieuw kabinet kunnen we veel doen en in gang zetten om ervoor te zorgen dat dat we straks niet meer hoeft te spreken over "werkende armen".

Als voorzitter van PZO zou ik dan nog de hoop willen uitspreken dat ook zelfstandigen met een verstandig beleid uit de armoede kunnen blijven.

Reactie op de verkenning door mevrouw Jong (namens werknemers)

Mevrouw Jong begint haar inleiding met een casus:

"Ik werk al 20 jaar bij dezelfde winkel. In die 20 jaar is er wel veel veranderd. Soms voelt het alsof mensen op me neer kijken, zo van; je werkt bij een discounter en je doet ongeschoold werk. Dit is geen ongeschoold werk, we hebben een detailhandel opleiding. Er wordt best veel van ons gevraagd. Helaas zie je dat niet aan ons salaris, het is drie keer niets. Met dit loon kun je niet rondkomen. Gelukkig werkt mijn man ook. Want als winkelmedewerker alleen verdien je niet genoeg om van te leven. Het zorgt voor een onzeker gevoel. Dat wil ik graag veranderen, we moeten allemaal rond kunnen komen."

Dit is het verhaal van Jolanda, 37 jaar. Ze heeft dit verhaal verteld in een vergadering van de commissie Werk en armoede.

Zoals Jolanda zijn er vele werkenden, zo'n 220.000, die ondanks dat ze hard werken toch in armoede leven of moeite hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Want werk is de laatste jaren steeds minder een garantie geworden om niet in armoede te leven.

Sterker nog, voor mensen met een uitkering die er naast werken, leidt werk er juist toe dat ze in schulden en armoede terecht komen. En ook mensen met een inkomen bóven de armoedegrens hebben, komen soms moeilijk rond door hoge kosten van wonen, zorg en energie.

De arbeidsmarkt werkt niet goed voor iedereen. Dat is sinds het uitbreken van de coronacrisis alleen maar zichtbaarder geworden. Zelfstandigen en werkenden op basis van onzekere contracten zijn hard geraakt. Daarmee is het aanpakken van armoede onder werkenden een nóg urgenter probleem geworden.

Deze ochtend bespreken we in de raad de verkenning Werk en armoede en zij spreekt hier namens de gezamenlijke vakbonden.

Allereerst wil ook zij het secretariaat, Peter Koppe, Jeroen Visser en Arend Odé, hartelijk danken voor hun inzet. Alleen al aan de dikte van het rapport is te zien dat we jullie hard aan het werk hebben gezet, maar kwalitatief is het ook weer van zeer hoogstaand niveau.

Een harde constatering in deze verkenning is dat het minimumloon te weinig garantie biedt om armoede te voorkomen. Het minimumloon is de laatste jaren achtergebleven bij de koopkrachtontwikkeling, waardoor herverdeling door middel van toeslagen noodzakelijk bleek. En ditzelfde toeslagenstelsel faalt in de ondersteuning van mensen met lage inkomens. Sterker, het veroorzaakt nu zelfs armoede doordat mensen in de schulden worden gestort.

Een andere harde constatering is dat onzekere contracten, uitzendwerk of zelfstandige arbeid het risico op armoede vergroot. De onderliggende analyse van deze verkenning is dat de arbeidsmarkt dus niet voor alle werkenden goed werkt. En dat ons vangnet van

sociale zekerheid onvoldoende ondersteuning biedt aan wie dat het hardst nodig heeft. Als je werkt naast een uitkering word je daar eerder voor gestraft dan beloond. In deze verkenning wordt aanbevolen om armoede onder werkenden terug te dringen door een flink aantal maatregelen te nemen, die zeer op steun van de vakbeweging kan rekenen. De maatregelen richten zich namelijk mede op de structurele aanpak van armoede.

Om er een paar te noemen:

- verhoog het minimumloon en behoud de koppeling met de uitkeringen.
- zorg dat werkenden netto meer over houden
- zelfstandigen zouden tariefafspraken moeten kunnen maken en beschermd moeten worden tegen arbeidsongeschiktheid;
- pak nulurencontracten aan en maak bijverdienen in de bijstand mogelijk.

Wij gaan ervan uit dat een volgend kabinet dit gaat oppakken.

Spreekster begon haar verhaal met Jolanda, winkelmedewerker. Door mensen als Jolanda, die er tijdens de coronapandemie voor zorgde dat wij allemaal onze boodschappen netjes in huis konden hebben, draaide onze samenleving. Door thuiszorgmedewerkers, postbezorgers, schoonmakers en zo kan zij nog wel even doorgaan, de onmisbaren. Toch zijn zij vaak degenen die het moeilijkst rond kunnen komen.

In deze verkenning staat een aantal aanbevelingen opgenomen die de overheid moet gaan uitvoeren: het verhogen van het minimumloon en het sociaal minimum, het aanpassen van het belastingstelsel en de toeslagen opdat meer werken ook echt gaat lonen.

Maar als het gaat om het aanpakken van armoede onder werkenden hoeven wij en zeker een deel van de SER niet te wachten op de overheid. Werkgevers kunnen nu al beginnen met het aanbieden van meer zekere contracten, met een goed loon en van een redelijke omvang. Jolanda en al die anderen verdienen dat.

Verdere gedachtewisseling in de raad

De heer *Kamp* vraagt mevrouw Jong of Jolanda als een werkende arme moet worden aangemerkt, nu zij een partner met een inkomen heeft.

Mevrouw *Jong* weet niet of Jolanda in de officiële tellingen wordt meegenomen. Desondanks wil zij die vraag bevestigend beantwoorden. Vanuit het principe van economische zelfstandigheid en de emancipatie zou iedereen en zeker wanneer je daarvoor voltijd werkt daarvan rond moeten komen en zou je niet afhankelijk moeten zijn van je partner. Wanneer de relatie immers wordt verbroken, is er wel degelijk sprake van een werkende arme.

Mensen als Jolanda die een hele week werken, zouden daarvan rond moeten kunnen komen. Hoe kunnen wij accepteren dat mensen die bijvoorbeeld 40 uur per week werken in de avonduren schoonmaakwerk erbij moeten doen, omdat ze niet rond kunnen komen?

De heer *Kamp* vraagt welke elementen worden meegenomen in de definitie van werkende armen zijn meegenomen.

Wanneer de financiële positie van een werkende met een minimumloon, sociale huurwoning, krijgt huurtoeslag, betaalt niets of nauwelijks voor gezondheidszorg, onderwijs en kinderopvang en steun vanuit een gemeentelijk vangnet wordt afgezet tegen die van een werkende met een modaal inkomen, die duurder moet huren, geen toeslagen krijgt, meer moet betalen voor kinderopvang e.d., zal sprake zijn van een (nagenoeg) gelijke situatie.

Houdt de definitie wel rekening met die modaal verdienende burger?

Hij is verder van mening dat we in Nederland mensen met een laag inkomen de prikkel onthouden om langer te werken of meer verantwoordelijkheid te nemen, omdat ze van die extra inkomsten netto niets overnemen, ofwel de zgn. armoedeval. Hij vindt het sociaal onverantwoord om deze groep de prikkel te onthouden om de eigen positie te verbeteren. Ook dit probleem moet pregnant de aandacht krijgen.

De heer *Van der Veen* bevestigt dat dit soort aspecten ook in de commissie zijn besproken.

In zijn inleiding heeft hij al opgemerkt dat het definiëren van het begrip armoede lastig is. In de verkenning is aangesloten op de (vrij beperkte) beleidsmatige definitie van SCP. Wanneer meer factoren zouden worden meegewogen bij de vraag of mensen financiële problemen hebben, wordt de groep alleen maar groter.

Daarnaast is de vraag relevant of op individueel niveau dan wel huishoudenniveau wordt gekeken.

Ook de commissie is van mening dat wanneer mensen meer uren gaan werken dit zou moeten resulteren in een hoger inkomen. Vanwege de institutionele systematiek in bijvoorbeeld de toeslagen kan het effect echter zijn dat mensen zelfs minder gaan verdienen. In het rapport worden daarvan diverse voorbeelden gegeven en wordt bepleit die armoedeval aan te pakken. Inderdaad zou de prikkel voor mensen aan de onderkant zoveel mogelijk hersteld moeten worden.

Deze problematiek is echter hardnekkig en het is ook lastig om hiervoor uitweg te vinden. Zodra immers inkomensondersteunende maatregelen worden getroffen, moet ook worden nagedacht over de vraag hoe moet worden voorkomen dat daarmee weer een armoedeval in het leven wordt geroepen. Ook dit soort afwegingen zijn in de beschouwingen betrokken.

Mevrouw *Jong* merkt naar aanleiding van de inbreng van de heer *Kamp* op dat de discussie in een breder perspectief moet worden gezet. Zij heeft de indruk dat de beschreven inkomenspositie van een burger met een minimuminkomen en die met een modaal inkomen feitelijk neerkomt op werkenden net onder en net boven de armoedegrens. Die twee groepen moeten ook niet tegenover elkaar worden gezet. De échte oplossing ligt natuurlijk in een betere beloning van alle werkenden, terwijl daarover in een aantal sectoren op dit moment cao-conflicten bestaan. Iedereen zou een groter deel van de brede welvaart moeten krijgen. Niet de schaarste moet worden verdeeld maar de welvaart.

Mevrouw *Thijssen* merkt op dat niet sec naar inkomensverbetering moet worden gekeken, maar dat het ook om de lasten/kosten van mensen gaat, zoals de stijgende woonlasten en energieprijzen. Een integrale benadering is dus nodig.

In de tweede plaats wijst spreekster erop dat het eerder uitgebrachte SER middellangetermijnadvies niet moet worden vergeten. Het is niet zo dat er met de aanbevelingen in de voorliggende verkenning nog niets is gebeurd. Partijen hebben in het mlt-advies op veel thema's, die ook nu weer worden aangestipt naar aanleiding van de verkenning, op integrale en evenwichtige wijze afspraken gemaakt. Onder meer noemt zij de uitzendmarkt, de positie van zzp'ers en het minimumloon. Zij hoopt dat die evenwichtige afspraken ook een plaats krijgen in de beleidsinzet van een nieuw kabinet.

Ook het integrale karakter van de inzet in het mlt-advies moet niet worden vergeten. Die kanttekening is op zijn plaats in het licht van pleidooien om delen van het mlt-advies maar alvast op te pakken en niet te wachten op de beleidsinzet van een nieuw kabinet. Voor die integraliteit is ook bewust gekozen: voorkomen moet worden dat wanneer één lek wordt gedicht, het water naar het volgende laagste putje stroomt.

De *voorzitter* bevestigt dat veel van de elementen uit de verkenning zijn benut voor het eerder uitgebrachte mlt-advies. Verder constateert spreekster dat ook de lastenkant is meegenomen in de verkenning.

De heer *Van Holstein* is blij dat in de discussie goed naar voren komt dat het probleem van armoede onder werkenden een breder probleem is dan de door het SCP gehanteerde armoedegrens. Ook uit de eerder uitgebrachte SER-advies over armoede onder kinderen bleek dat de problematiek breder is dan de positie van mensen aan de onderkant. Breder vanwege de toeslagenproblematiek en de positie van mensen met een middeninkomen, die steeds verder onder druk komt te staan door de stijgende lasten. Dit laatste komt hier en daar nu ook terug in de voorliggende verkenning.

Het is belangrijk om de inkomenspositie aan de basis goed te regelen, zodat het ook verderop in het loongebouw goed geregeld is. In die zin staan de verschillende bijdragen ook niet scherp tegenover elkaar maar liggen ze in elkaars verlengde. Daarom is het ook goed dat de problemen zo snel mogelijk worden aangepakt.

De heer *Melkert* spreekt zijn waardering uit voor de voorliggende verkenning. Circa 20 jaar geleden werd armoede in Nederland in een aantal sociale conferenties op de kaart gezet. Het is pijnlijk om te moeten constateren dat de sindsdien genomen maatregelen de situatie niet veel hebben verbeterd. De armoedepercentages zijn namelijk redelijk vergelijkbaar. Kennelijk zijn er hardnekkige hindernissen in de samenleving en de manier waarop we die samenleving organiseren, die het moeilijk maken het probleem op te lossen.

Is in de verkenning systematisch geïnventariseerd waarom de maatregelen/instrumenten van de afgelopen 20 jaar niet voldoende zoden aan de dijk hebben gezet? Wat zijn bijvoorbeeld de effecten geweest van instrumenten als de WMO en de Participatiewet? Voorkomen moet worden dat de politiek kiest voor oplossingen, die eerder geen of onvoldoende resultaat hebben gehad.

Verder onderschrijft hij de aandacht voor de lastenkant, met name voor wonen maar ook voor de (komende) gevolgen van het klimaat- en energiebeleid. Hoe kan aan de voorkant van het klimaat- en energiebeleid afwenteling van lasten in de private sfeer bij de eindgebruikers worden beperkt?

Het armoedeprobleem moet een belangrijk onderdeel van de agenda van de komende regeerperiode zijn, ook in de dwarsverbinding met bijvoorbeeld de gezondheidszorg, met een groot beslag op kosten door mensen die anderszins in de problemen zijn geraakt.

De heer *Van der Veen* bevestigt dat in de verkenning stil wordt gestaan bij de historische ontwikkeling van armoede en werkenden in armoede.

Een belangrijke factor daarin is de algemene economische ontwikkeling en ontwikkeling van de arbeidsmarkt. Armoede komt namelijk vaak voor bij mensen met banen met weinig uren, zzp'ers en uitzendkrachten. Veel van de maatregelen waarnaar de heer Melkert verwijst op het gebied van armoede, staan daar los van. Er zijn autonome ontwikkelingen op de arbeidsmarkt die bijdragen aan meer financiële kwetsbaarheid van bepaalde groepen.

Verder wordt in de verkenning regelmatig stilgestaan bij de ontwikkeling van regelingen/instrumenten, bijvoorbeeld in het kader van het beperken van de armoedeval. In het beleid zal er altijd aandacht moeten zijn voor de gevolgen voor het besteedbaar inkomen van mensen. Veel regelingen/instrumenten grijpen inderdaad op elkaar in en veel maatregelen die in de loop der tijd zijn genomen waarschijnlijk onbedoeld weer bijdragen aan het in standhouden van het probleem van armoede onder

werkenden. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan de toeslagensystematiek. Die dynamiek wordt in de verkenning in kaart gebracht, maar tegelijkertijd is het een complexe dynamiek waarvoor oplossingen lastig zijn.

De *voorzitter* kan zich indenken dat die problematiek bij een volgende gelegenheid nog nader wordt uitgewerkt.

De heer *Kamp* vraagt of de gevolgde definitie impliceert dat in een huishouden met bijvoorbeeld twee partners met een minimuminkomen en een kind van 18 jaar met een bijbaan sprake is van drie werkende armen. Naar zijn mening zou dat niet de conclusie moeten zijn.

De heer *Van der Veen* merkt op dat de verkenning ook gegevens bevat over het net niet of net wel toereikende inkomen op huishoudniveau, gespecificeerd naar verschillende huishoudenssamenstellingen. Het aantal gezinsleden, het aantal kinderen, het aantal werkenden, de verschillende groepen werkenden en het armoederisico, inclusief de vaste lasten wordt in kaart gebracht (zie hiervoor paragraaf 2.2 van de verkenning). Uiteraard is het armoederisico gekoppeld aan de omvang en samenstelling van het huishoudens. Alleenstaanden en eenoudergezinnen hebben het grootste armoederisico, omdat zij de minste mogelijkheden hebben om het huishoudinkomen te verbeteren. In het gevraagde voorbeeld is op huishoudniveau dus geen sprake van drie werkende armen: op huishoudniveau wordt naar het totale inkomen en de totale lasten gekeken.

Mevrouw *Jong* heeft nog een meer algemene opmerking.

Met de handvatten die deze goede verkenning biedt, kan de overheid aan de slag. De verkenning richt zich op werkende armen. Het armoedeprobleem is echter veel omvangrijker. Zo zitten er ook heel veel mensen in de bijstand. Uiteindelijk zijn er misschien wel 1 miljoen mensen, waaronder 200.000 kinderen, die in armoede leven: zij overleven in plaats van leven. Hoe lang accepteren we dat als samenleving, waarvan de SER onderdeel is en een afspiegeling vormt? En zijn wij daadwerkelijk bereid onze brede welvaart te delen? En zijn partijen van de SER in staat daaraan zelf een bijdrage te leveren? Partijen hoeven niet op een nieuw kabinet te wachten, maar kunnen vandaag al stappen gaan zetten. Is die bereidheid er of wachten we tot het nieuwe kabinet het mlt-advies heeft overgenomen? Dit is de echte, misschien wel ongemakkelijke vraag.

De *voorzitter* merkt op dat de SER met veel inzet heeft gewerkt aan een tijdige afronding met het oog op de kabinetsformatie, waarbij niet kon/kan worden voorzien hoe lang dit proces al duurt en nog zal duren. Naarmate dat langer uitblijft, zal in het dagelijks bestuur moeten worden bekeken hoe met die situatie moet worden omgegaan.

Mevrouw *Thijssen* begrijpt het pleidooi van mevrouw Jong heel goed, maar wijst erop dat het mlt-advies nu eenmaal een integraal en gebalanceerd advies is. Sommige aspecten ervan kunnen partijen niet zelf oppakken maar vergen wetgeving. Wanneer er dan voor zou worden gekozen alvast te beginnen met de zaken die geen wetgeving behoeven, is dit strijdig met het prachtige mlt-advies, waarin partijen, ook werkgevers, tot uitdrukking hebben gebracht dat de nu besproken vraagstukken moeten worden opgelost.

De heer *Elzinga* vindt een terechte vraag van mevrouw Jong hoe lang we nog armoede accepteren in Nederland. Zoals de heer Melkert opmerkte, staat het onderwerp inderdaad al heel lang op de agenda. Door de jaren heen heeft Nederland ook veel extra welvaart geproduceerd. In de verdeling ervan doen we echter kennelijk iets verkeerd, nu er nog steeds armoede is.

De verkenning is ook naar zijn mening een mooi rapport dat handvatten voor beleid biedt. Er is ook dankbaar gebruik van gemaakt ten behoeve van het eerdere mlt-advies,

dat, zoals mevrouw Thijssen stelde, inderdaad een gebalanceerd advies is met een pakket maatregelen om integraal te worden overgenomen door de overheid/wetgever. Op deze wijze kunnen een aantal arbeidsmarktproblemen, die zoals de heer Van der Veen toelichtte de oorzaak zijn van armoede onder werkende, gebalanceerd worden opgelost. Terecht roept de SER met het mlt-advies de politiek c.q. het nieuwe kabinet op om verantwoordelijkheid te nemen en ermee aan de slag te gaan. Maar die verantwoordelijkheid, om armoede tegen te gaan, moeten partijen in de SER ook op zich nemen. In die zin sluit hij zich dan ook aan bij de desbetreffende oproep van mevrouw Jong.

Hij bedankt de commissie voor de waardevolle verkenning, waarmee we snel aan de slag kunnen gaan.

De heer *Van Woerkom* sluit zich erbij aan dat ook werkgevers en werknemers aan de slag kunnen gaan met de handvatten van de verkenning. Het rapport heeft een hoog niveau, maar is tegelijkertijd nog niet alle punten voldoende praktijkgericht.

Daarom een voorbeeld van een praktijkgerichte, gezamenlijke aanpak.

In zijn vorige werkkring konden mensen met financiële problemen een beroep doen op een sociaal fonds. Dat sociaal fonds verstreekte niet alleen geld, maar keek ook naar de achterliggende problematiek. Vaak was sprake van loonbeslag, een fenomeen waarmee iedere werkgever in meerdere of mindere mate te maken zal hebben. Zelf schrok hij altijd van de aantallen loonbeslagen. De achterliggende problemen waren zelden het loon alleen. In zijn vorige organisatie waren de lonen flink hoger dan het minimumloon. Vaak waren het persoonlijke keuzes van mensen, die nu eenmaal soms verkeerd uitvallen en hulp nodig hadden. Andere mensen werden getroffen door een noodlot en kwamen daardoor in een lastige positie, iets wat ons allemaal kan overkomen. Twee derde van de mensen was bereid aan de slag te gaan met de aangeboden hulp van het sociaal fonds, een derde niet.

Met dit voorbeeld betoogt spreker dat werkgevers en werknemers niet op een nieuw kabinet hoeven te wachten. In de dialoog die werkgevers en werknemers hebben in regulier overleg of aan de cao-tafel kunnen zij nadenken over oplossingen voor individuele mensen met problemen met behoud van het salarisgebouw. Ook de werkgever heeft er belang bij om mensen met financiële problemen/schuldproblemen te helpen, omdat zij minder goed functioneerden of wegens ziekteverzuim uitvielen. Ook de samenleving heeft daar uiteraard een belang bij.

De *voorzitter* merkt op dat de verkenning in brede zin ingaat op de problematiek van armoede onder werkenden. Daar vallen schuldhelpverleningsvraagstukken onder, maar ook structurele problemen in de arbeidsmarkt.

Zij stelt vast dat het mlt-advies de meer structurele aspecten behandelt en integraal voorlegt aan de politiek. Die boodschap moeten we blijven uitdragen.

Dat neemt niet weg dat er ook meer praktische problemen spelen, bijvoorbeeld in het kader van schuldhelpverlening, die aangepakt kunnen worden, vooruitlopend op de structurele aanpak. De dialoog tussen werkgevers en werknemers is daarvoor belangrijk

Spreekster gaat ervan uit dat het onderwerp armoede onder werkenden en armoede in brede zin nog vaker terug zal komen in SER-verband. Zij hoopt dat de problematiek over nog eens 20 jaar opgelost zal zijn, maar is met de heer Melkert bang dat dit niet het geval zal zijn, omdat sprake is van een hardnekkige problematiek. Waar dat voor de SER en partijen mogelijk is, zullen we daaraan ons steentje moeten bijdragen.

Mevrouw *Van Hest* wil nog kort inzoomen op de positie van zzp'ers in de verkenning. Zzp'ers zijn de belangrijkste hoogrisicogroep: 36 procent van de werkende armen is zzp'er. 1 op de 8 zzp'ers leeft in armoede en de helft daarvan langdurig. Ze lopen een

hoger risico op armoede dan werknemers. In de verkenning worden ook goede suggesties gedaan om hun positie te verbeteren.

Extra aandacht vraagt spreekster voor de tarieven. Collectief onderhandelen is daarvoor belangrijk. Zelf heeft zij onderhandeld over een minimumtarief voor tolken. Maar in de praktijk wordt hun minimumtarief snel een maximumtarief, omdat zij geen goede onderhandelingspositie hebben. Daarom is het belangrijk dat er meer mogelijkheden komen om collectief te kunnen onderhandelen voor zzp'ers.

Verder vraagt zij prioriteit voor de sociale zekerheidspositie van zelfstandigen. Er zijn geen voorzieningen, zij hebben geen geld om een buffer te sparen en kunnen geen verzekeringen afsluiten. Op dit moment wordt een groep zelfstandigen fiscaal gefaciliteerd, die als zij met pensioen gaan van hun AOW moeten leven omdat zij geen aanvullend pensioen opbouwen.

De *voorzitter* stelt vast dat de SER in zijn mlt-advies deze aandachtspunten ook heeft betrokken.

De heer *Van der Veen* voegt daaraan toe dat de verkenning (de genoemde) suggesties bevat om de positie van zelfstandigen te verbeteren.

Afsluiting bespreking verkenning

De *voorzitter* rondt de inhoudelijke bespreking af.

6. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

De vergadering wordt om ca. 11.30 uur beëindigd.

21-9-2021/pd